RADELIĆ v. Croatia (№ 12432/22)

Обставини справи

Справа стосувалася порушення права заявника на мирне володіння майном у зв'язку з конфіскацією доходів від злочину, отриманих не ним особисто, а компанією, яка згодом була ліквідована.

Заявник був єдиним засновником і директором компанії з обмеженою відповідальністю Radelić d.o.o. У 2010 році щодо компанії було розпочато процедуру банкрутства, а в березні 2011 року було виключено з реєстру юридичних осіб, що мало наслідком припинення її існування.

У березні 2011 року проти заявника було порушено кримінальне провадження за підозрою в шахрайстві у сфері підприємництва та підробці документів. Його обвинувачували, що в 2003-2004 роках він подав до банку 36 фальшивих чеків, нібито як оплату за послуги компанії за кордоном, з метою отримання незаконного прибутку для компанії.

У 2014 році суд першої інстанції визнав заявника винним у підробці документів, але виправдав за обвинуваченням у шахрайстві. У 2017 році заявника, зрештою, було визнано винним у шахрайстві у сфері підприємництва та призначено умовне покарання — 1 рік позбавлення волі з відтермінуванням на 4 роки.

Крім того, суд зобов'язав заявника сплатити до державного бюджету 854 743,39 кун (приблизно 113 440 євро) як доходи від злочину. Суд обґрунтував це тим, що компанія, яка отримала ці кошти, більше не існує, а заявник був її єдиним власником і мав повний контроль над її рахунками.

Заявник оскаржив це рішення стверджуючи, що не отримував жодної особистої вигоди, а кошти були використані компанією для її повсякденної діяльності. Він також посилався на те, що закон не передбачає конфіскацію доходів, отриманих на користь іншої юридичної особи, якщо ці доходи не були передані фізичній особі.

Апеляційний суд залишив вирок без змін, посилаючись на аналогію з положеннями комерційного законодавства про відповідальність директора за шкоду, завдану кредиторам. Конституційна скарга заявника була відхилена у 2021 році.

У 2023 році державна прокуратура ініціювала процедуру примусового стягнення суми, однак через відсутність коштів на рахунках заявника рішення залишалося невиконаним.

До ЄСПЛ заявник скаржився на те, що рішення національних судів про конфіскацію особисто в нього доходів, отриманих злочинним шляхом, було незаконним і свавільним, оскільки це рішення не мало жодної правової основи в національному законодавстві.

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом

Оцінка Суду

Щодо того, яке з положень статті 1 Першого протоколу застосовується ЄСПЛ вважав, що в даному випадку конфіскація підпадає під дію другого абзацу статті 1 Першого протоколу, який, серед іншого, дозволяє Договірним Державам контролювати використання майна для забезпечення сплати штрафів. Крім того, він вважав, що немає необхідності визначати, чи становило рішення про конфіскацію «покарання» або чи слід розглядати внаслідок цього втручання з точки зору права держави «контролювати використання майна».

ЄСПЛ повинен додатково розглянути, чи було втручання законним, чи відповідало загальним інтересам та чи забезпечило справедливий баланс між вимогами загального інтересу та правами заявника (див. рішення у справі Yordanov and Others v. Bulgaria, №№ 265/17 та 26473/18, § 98, від 26 вересня 2023 року).

У цій справі конфіскація була застосована до заявника у зв'язку з кримінальним правопорушенням, пов'язаним з шахрайством у сфері бізнесу, одним із складових елементів якого є отримання незаконної грошової вигоди для компанії, яку представляє правопорушник. Це означає, що доходи від злочину були отримані на користь компанії, директором і єдиним акціонером якої був заявник, а не на його власну користь. Крім того, ці суди не зібрали доказів з метою встановити, чи були доходи від злочину будь-коли передані заявнику або чи отримав він від них фінансову вигоду.

Отже, видається, що єдиною причиною, з якої національні кримінальні суди у даній справі постановили конфіскацію доходів від злочину у самого заявника, було те, що компанія, для якої він отримав незаконні грошові вигоди, на той час вже припинила своє існування. Якби ситуація була іншою, доходи були б конфісковані у самої компанії.

Щоб виправдати конфіскацію в цих конкретних обставинах та за відсутності будь-яких конкретних положень у Кримінальному кодексі, Суд округу Спліт поклався на статтю 252(5) Закону про комерційні товариства, яку він визнав застосовною за аналогією.

У цьому зв’язку важливо, що Уряд не зміг надати ЄСПЛ жодних відповідних прикладів судової практики, які б свідчили про те, що кримінальні суди застосовували статтю 252(5) Закону про комерційні товариства в контексті конфіскації доходів, отриманих злочинним шляхом. Хоча вони навели кілька прикладів справ, в яких національні суди застосували цю норму, лише один із цих прикладів стосувався її застосування кримінальними судами, але він не був релевантним, оскільки стосувався присудження відшкодування шкоди потерпілому від кримінального правопорушення (потерпілій стороні), а не конфіскації доходів від злочину.

Звісно, ЄСПЛ не може виключити можливість того, що у справі заявника національні суди вперше застосували вищезазначену норму Закону про комерційні

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом

товариства в контексті конфіскації доходів від злочинної діяльності. Вимога передбачуваності не може тлумачитися як заборона поступового уточнення норм шляхом судового тлумачення в окремих випадках, за умови що результат такого уточнення залишається сумісним із суттю відповідної норми і може бути розумно передбачений (див. The J. Paul Getty Trust and Others v. Italy, № 35271/19, § 297, 2 травня 2024 року, та Kopytok v. Russia, № 48812/09, § 34, 15 січня 2019 року).

Однак за хорватським законодавством конфіскація доходів від злочину обмежується особами, які прямо або опосередковано отримали від них фінансову вигоду. Сюди належать особа, якій надійшли доходи, особа, яка вчинила злочин, або будь-яка особа, якій були передані доходи або яка іншим чином отримала від них фінансову вигоду. Це означає, що, як і в багатьох інших юрисдикціях, цей захід більше схожий на безпідставне збагачення, ніж на цивільно-правову відповідальність за делікт (див. Ulemek v. Serbia (ухв.), № 41680/13, § 53, 2 лютого 2021 року, та Dassa Foundation and Others v. Liechtenstein (ухв.), № 696/05, 10 липня 2007 року).

Таким чином, застосування статті 252(5) Закону про комерційні товариства, яка передбачає деліктну відповідальність членів правління комерційної компанії перед кредиторами, у поєднанні зі статтею 77 Кримінального кодексу, яка передбачає конфіскацію доходів, отриманих злочинним шляхом, є несумісним з характером цього заходу і, отже, неможливим для передбачення, навіть за аналогією. Таке рішення у справі заявника також суперечило характеру злочину, за який його було засуджено.

Вищевикладені міркування були достатніми для того, щоб ЄСПЛ міг дійти висновку, що застосування заходу конфіскації до самого заявника не було передбачуваним. Отже, втручання в його майнові права не було «передбачене законом», як того вимагає стаття 1 Першого протоколу до Конвенції.

Висновок

Порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції (захист власності).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 13 травня 2025 року й набуло статусу остаточного 15 вересня 2025 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом